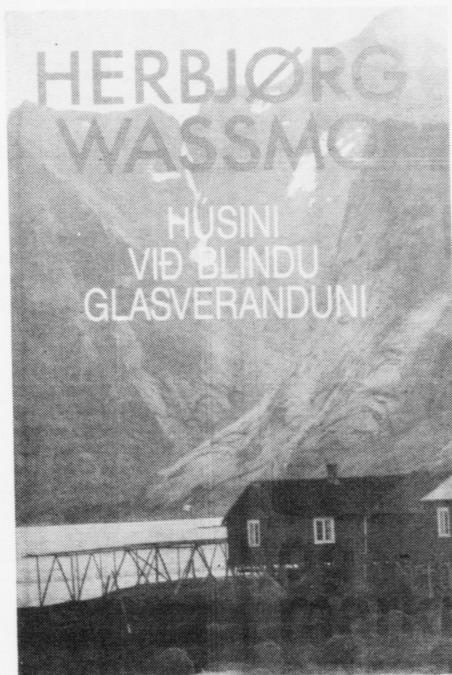

Ein uppgerð við glansbílöt

Herbjörg Wassmo:
Húsin við blindu glasveranduni.
Lív Joensen týddi.
Útgevari Arting.
220 kr.

bókaummæli

Tá ið eg fyrri nøkrum árum síðani á fyrsta sinni las »Húsin við blindu glasveranduni« eftir Herbjörg Wassmo, hevði eg ta somu kensluna av skyldskap, tú kanst fáa, tá tú fyrstu ferð ferðast gjøgnum Skotland: alt er eitt sindur øðrvisi, og kortini so meinligt eins egna. Tann ytri karmurin um bókina er fimtiárini á eini oyggj í Norðurnorra. Og tað er næstan sum at siggja eina eitt sindur broytt spegilsmynd av Føroyum. Her eru øll eyðkennini frá okkara fimti-árum: vesældómur, arbeiðsloysi, bókaloyssi, átrúnaðarligar sektir. Sjálvt detaljurnar genga aftur — eitt nú tað at høvuðsvisðskeru upp á breið er siroppur ella sukur. Og skyldskapurin gongur djupri — til tað kalda forvitnið og tað ófrættakendu tegnina.

Høvuðspersónurin í bókini er gentan Tora. Hon er, tá søgan tekur við, um at gerast hálv-vaksin, á mótinum millum barnðóm og tað at vera vaksin. Saman við mammuni Ingrid og fosturpápanum Henriki býr hon í eini neyðarsligari íbúð í tí sonevnda Túsundheiminum, einum fyrrverandi ríkmannahúsi, har nú oðgvar familjur leiga. Umframt Toru hitta vit í bókini ein hóp av persónum. Av teimum eru mostir hennara, Rakul, og maður Rakul, Simun, týðiligast lýst.

Georg Brandes segði á sinni, at uppgávan hjá bókmentunum var at taka spurningar upp til kritiska viðgerð. Undir hesum búið ein bókmentalg hugsan, sum í okkara stavnahaldsleysu tíð tykist avdalað: hetta at bókmentir, við at varpa ljós á misbrot og slóða fyrri upplýsing, kundu gera ítakligt, samfelagsligt gagn. Henda fyrsta skaldsøgan hjá Herbjörg Wassmo er kortini nettup ein bók av hesum slag. Høvundurin víðger í henni tvey vandamál í norska samfelagnum. Annað evnið er tað fyrbrigdið, at norskar gentur undir krígunum komu fyrri barn við týskum hermonnum. Í tí sjálvrættvísar ørskapinum, sum tykist at hava valdað

í Norra aftan á kríggið, máttu hesar »týskargentur« taka á seg skyldina fyrri týsku innrásina og tær ræðuligu gerðir, figgindin framtíð. Hitt høvuðsevnið í bókini hjá Wassmo er fyrbrigdið incest ella blóðskomm — í hesum ferri tað at ein stjúkpápi misbrúkar dóttur sína kynsliga.

Tað er tað, Herbjörg Wassmo hevur valt at gera við hesi bók: at finna eina hetju millum samfelagsins minstu, í einum tvífalt eða trifalt forfjónaðum og undirkúgaðum samfelagsbólki. Víst sær hon viðhvørt við eygunum á nøkrum av hinum persónunum í bókini. Men mest sær hon við eygunum á Toru. Við at visa fram tilveruna úr Torusa sjónarhorni ger høvundurin í tað so máttmiklan hátt lesaran medvitnan um staðuna hjá hesum býtisbarni, at tú — eftir at tú hevur lagt bókina frá tær — eina løtu í hvussu er upplivir heiminn við Torusa eygum.

Á henda hátt spreingir høvundurin minst tvær fasadur. Onnur er hugtakið »tað sameinda, tjóðskaparliga, mótfascistiska Norra«. Hin er glansmyndin »tað idylliska

hjúnalagið«. Aftan fyrri tær finna vit, øðrumegin tann óndskap og tað dirvisloysi, sum fekk fjöldina at klippa hárið av Ingrid, mammu Toru, og hinumegin hárðskapin og tað kryplaða kynslivið hjá Henriki. Figgindin virkar innan fyrri býarmúrinn. Tann klóki Sigurd Hoel mundi m.a. hugsa um slik fyrbrigdir, tá hann á sinni skapti hugtakið »nazismen í vore hjerte«.

Ein heldur turrisligur enskur høvundur plagdi — tá hann onkuntið loyvið sær at brúka litpensilin — at rópa hesa skrivning »purpurprotini«. Tú finnur ikki mong slik brot í skaldsøguni hjá Herbjörg Wassmo. Hennara skrivning er undarliga nakin, prunkleys, realistisk. Her er næstan alt skorið burtur uttan tað, tú sær, hoyrir, luktar og sansar. Summastaðni eru í bókini kompakt lyriske pettir, sum skapa ein dām av poetiskum troystarloysi. Lesarin upplivir tilveruna uttan av berajóli, úr einum gjósandi nátt-húseinsemi. Ein meira ekta og sonn lýsing av pubertetseminum hjá eini gentu hevur ikki til henda dag verið til á føroyskum.

Henda nakna realisman hjá Wassmo ger, at teir positivu máttirnar í bókini hjá henni koma at standa í sjónskum relieffi. Her verður fyrst og fremst hugsað um Rakul og Simun, lærarinduna Gunn og so tey nýkomnu hjúnini við tí dula og dumba soninum Frits. Serliga týðilig er lýsingin av Rakul, tí barnleysa konubrotinum. Hugtakandi er frásøgnin um ferðina inn á oyyna Breiland, við tí gripandi brotinum inni í handlinum, har tann múgvandi Rakul — tá hon sær, at hennara fáteka systur hevur forelskað seg í einum serligum slag av kjóla-tøyi — keypir nakrar metrar av tí og gevur henni:

Tora var lamsligin. Hon visti ikki, hvat ið hon skuldi gera av hondunum á sær, sjálvt um ongin hugdi at henni ella sá út til at leggja nakað í, hvar ið hon legði tær. Tað var, sum um tað vaks nakkað skinnandi vakurt út úr veggjunum og upp úr gólvnum. Kom flúgvandi niður úr loftinum og legði seg niður yvir tær. Sum um allar heimurin var úr glasi. Tað bar ikki til at røra seg, ikki til at stiga eitt fet, tí so hevði alt kunnað brotnað. Hon feldi skýmingina í rúminum sum bummull rundan um kroppin.

Rakul umboðar — við sinum sjálvbjargni, síni styrki og sinum sjatelli, ið er eitt tekin um peningaligt sjálfstýri — eitt nýtt, ella fræði til eitt nýtt, kvinnuligt medvit. Vit,

sum minnst hesa tíðina, minnst eisini, at slikar kvinnur vóru til, langt áðrenn kvinnurørslan tók seg upp av nýggjum. Samstundis er Rakul, saman við Simuni, Gunn og Fritsi, partur av utopiini hjá Toru. Longslinun eftir einum pápa, eftir trygggleika, vinskapi, og eftir einum portri inn í listar- og bókmentaheimin.

Samanumtikið hevur tú soleiðis eina kenslu av, at Tora stendur á einum vegamóti, har onnur leiðin ferir til myrkur, hin til ljós. Inn í myrkið ferir tann skelkandi yvirgangur, sum fosturpápin fremur móti Toru. Ljosið er umboðað, fyrri ein part av teimum góðu menniskjunum í bókini, fyrri ein part symbolskt, eitt nú í stjórnum, sum kemur til sjóndar í illveðrinum á ferðini til Breilands:

Tá! Mitt ímillum vitan og land, høgt uppi í tí óða himmalinum, sá Tora eina einslaga, blaktrandi stjórnu í tjúknini. Tað var eitt undur! Ein boðan um broyting. Eitt tekin...

Framtíðin hjá Toru er ivasom. Men skaldsøgan hjá Wassmo peikar móti frígering og er ein uppgerð við patriarkalsk virðir. Hóast hon er djúpt moralsk, er í henni eingin teori og eingin prædika. Har er bara tað reina upplivisið. Hon er sostatt bæði eitt listarverk og ein uppallandi tekstur.

Lív Joensen hevur týtt »Húsin við blindu glasveranduni« — við somu rúmligu málkenslu og

sama idiomatiska hegna sum hon visti, tá hon setti »Midaqq Smoguna« eftir egyptan Naguib Mahfouz. Bókin er partur av eini trilogi, har hin bókurnar eita Hitt dumba rúmið og Húðarleysa himmal. Bókin hevur uppið at fáa nógvar lesarar, ikki minst í Føroyum, har vit enn dugluga fjálga um glansbílötini.

Hanus Andreassen

Ikki ráð at ferðast uttanlands?

Hví ikki royna **FJALSGARÐ?**

Kr. 360,- fyrri samdøgurið

Kr. 550,- fyrri vikuskiftið

Kr. 1.800,- fyrri vikuna

Ikki er at drála — bileggið NÚ!

FJALSGARÐUR

690 Oyndarfjørður
Tlf. 44522 - Fax 44570